

## РОЗДІЛ 13 ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 378:80=152.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/124>

### МІФОЛОГІЧНІ КОРЕНІ ДАВНЬОІРЛАНДСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

### MYTHOLOGICAL ROOTS OF ANCIENT IRISH LAW

Перун С.В., викладач кафедри філософії та суспільних наук  
*Полтавський державний медичний університет*

Зінченко Н.О., к.філос.н., доцент,  
доцент кафедри філософії та суспільних наук  
*Полтавський державний медичний університет*

Каюн В.О., к.і.н.,  
старший викладач кафедри філософії та суспільних наук  
*Полтавський державний медичний університет*

Дашевська Т.В., викладач кафедри філософії та суспільних наук  
*Полтавський державний медичний університет*

Ця стаття розглядає практичне значення давньоірландської міфології у вивченні доісторичного ірландського законодавства. Дослідження фокусується на міфах ірландського епосу «Викрадання бика з Куальнге» у тому вигляді, як його було записано першими ірландськими ченцями, а також ранні кодифіковані версії традиційного ірландського права. Дослідження раннього ірландського законодавства зосереджуються виключно на кодифікованих законах та археологічних даних. Підхід, що використовується в даному дослідженні, не визнає важливу роль даних, що добре збереглися, про ірландську усну культуру, що служать на допомогу сучасним ученим для розуміння давньоірландського суспільства. Дослідження показує, як міфологічні наративи впливали на формування правових норм, зокрема, у питаннях власності, сім'ї, злочинів та покарань. Виявлені паралелі між міфологічними образами та правовими інститутами свідчать про те, що право в давній Ірландії було невіддільне від міфологічного світогляду.

Стаття розкриває зв'язки між міфами та правовими документами, виявляючи їхні спільні риси, що допомагає краще зрозуміти давню ірландську правову систему. Доісторична Ірландія залишається єдиною з найменш досліджених сфер у Західній Європейській історії. Як правило, згадуючи історію Ірландії, ми не замислюємося про події, що відбувалися до приходу християнства в 500 році до нашої ери або до вторгнення вікінгів у 700 році нашої ери. Проте Ірландія може похвалитися деякими відомими людськими поселеннями в Європі. Перші поселенці Ірландії будували складні споруди, мали складні релігійні обряди, складали епічну поезію та мали правовий кодекс. Віддалене розташування Смарагдового острова сприяло тому, що ірландська культура розвивалася майже без впливу Римської імперії та її класичних традицій. Цей факт робить Ірландію дещо унікальною, як у своїй культурі, так і в правових кодексах. Щоб зрозуміти давнє ірландське право, перш за все, важливо зрозуміти доісторичну Ірландію. У випадку ранньої Ірландії корисними виявилися два основні джерела: рукописи чернечого Євангелія та середньовічні рукописи ірландського епосу.

**Ключові слова:** Ірландія, міфологія, право, брегон, проїзд.

This article examines the practical significance of ancient Irish mythology in the study of prehistoric Irish law. The study focuses on the myths of the Irish epic The Stealing of the Bull from Cualnge as recorded by the first Irish monks, as well as early codified versions of traditional Irish law. Studies of early Irish law focus exclusively on codified laws and archaeological evidence. The approach taken in this study fails to recognize the important role of the well-preserved data on Irish oral culture in helping modern scholars to understand ancient Irish society. The study shows how mythological narratives influenced the formation of legal norms, in particular, in matters of property, family, crimes and punishments. The identified parallels between mythological images and legal institutions indicate that law in ancient Ireland was inseparable from the mythological worldview.

The article reveals the connections between myths and legal documents, revealing their common features, which helps to better understand the ancient Irish legal system. Prehistoric Ireland remains one of the least studied areas in Western European history. Usually, when we think of Irish history, we don't think about the events that happened before the arrival of Christianity in 500 BC or the Viking invasion in 700 AD. However, Ireland boasts some of the most famous human settlements in Europe. Ireland's first settlers built elaborate structures, had elaborate religious ceremonies, composed epic poetry, and had a legal code. The remote location of the Emerald Isle contributed to the fact that Irish culture developed almost without the influence of the Roman Empire and its classical traditions. This fact makes Ireland somewhat unique, both in its culture and legal codes. To understand ancient Irish law, it is first important to understand prehistoric Ireland. In the case of early Ireland, two main sources have proved useful: the monastic Gospel manuscripts and the medieval Irish epic manuscripts.

**Key words:** Ireland, mythology, law, bregon, travel.

Вважається, що християнство з'явилося в Ірландії в 500 році нашої ери разом із приходом святого Патрика. Прагнучи повернути ірландців, Патрик поєднав християнські цінності з місцевими ірландськими традиціями. Наприклад, в ірландській релігії богів і богинь об'єднували в трійки, яким поклонялися разом. Патрик використав цю практику у своїй відомій ілюстрації трілисника, що символізує Трійцю. Завдяки цим та іншим творчим історіям навернення, перехід від язичництва до християнства в Ірландії вважається одним з найлегших у Європі. Одним

із результатів цього безперешкодного переходу стало збереження ірландської культури. Коли ірландці ставали ченцями і вступали до монастирів, їм було доручено копіювати рукописи. Як правило, вони обмежувалися копіюванням Євангелій у вигляді ілюмінованих рукописів. Ця практика створила одні з найвражаючіших творів мистецтва, що вийшли з Ірландії, включаючи знамениту Книгу Келлс.

Менш відомою, але, можливо, більш важливою особливістю цих рукописів є коментарі, написані на полях. Часто, копіюючи латинський текст, ченці коментували

історії своєю рідною мовою між рядками або на полях. Ця практика зберегла письмові форми як давньоірландської, так і давньоанглійської мов для подальшого вивчення. Вона також дозволила записати та зберегти міфи та легенди Стародавньої Ірландії. Деякі ченці також записували міфи в агіографіях, які їм було доручено писати або копіювати.

Приклад використання цих записаних міфів можна знайти в популярній історії про те, як святий Патрик змагався з дріґами. У цій історії розповідається, як святий Патрик викликав дріґів-жерців, які служили верховному королю Ірландії, на змагання, в якому кожна сторона намагалася підтримувати вогонь. Вогонь святого Патрика горів якскрапше і довше. В результаті цього та інших невеликих чудес, які здійснив Патрик, верховний король Ірландії прийняв християнство, а за ним і менші королі. З цієї, здавалося б, простої та короткої історії можна винести кілька уроків. По-перше, ірландці шанували вогонь і, мабуть, мали богів, які були тісно пов'язані зі стихіями. По-друге, ірландці реагували на виклики, а не на переговори, і їх можна було завоювати перемогою. По-третє, верховний король був лідером Ірландії і мав певну владу над іншими меншими королями Ірландії. Саме за допомогою таких історій вчені склали уявлення про культурні цінності та політичні системи, які існували в доісторичній Ірландії.

Хоча християнські джерела корисні, їхня цінність блідне порівняно з рукописами ірландського епосу «Викрадення бика з Куальнге» та іншими міфами, що містяться в цих рукописах. «Викрадення бика з Куальнге» вважається аналогом епосу, такого як «Енеїда» [6, р. 153]. «Викрадення бика з Куальнге» є головною історією в циклі міфології, який називається Уладський цикл. Уладський цикл обертається навколо історій про героїв, війну та славу, і розповідає багато історій про богів та їхню взаємодію з людьми, а також між собою. При вивченні ірландського права більшість істориків нехтували цим оповідям на користь збірки текстів під назвою «Брегонські закони».

Брегонські закони – це збірка правових кодексів ранньої Ірландії. Хоча було зроблено висновок, що «багато основ ранньої ірландської правової системи сягають корінням ще до загальнокельтського періоду (бл. 1000 р. до н.е.)» [1, р. 6], кодекси не були записані до восьмого століття нашої ери. Наслідком цієї затримки є те, що записані кодекси містять церковне християнське право на додаток до оригінальних ірландських законів. Деякі науковці наполягають на тому, що сам цей факт не може дискредитувати ці тексти як такі, що містять справжнє ірландське право. Лоуренс Гіннелл, ірландський вчений, фахівець з ірландського права, писав, що «римське право навряд чи можна в них простежити» і що «добрі вони чи погані, похвальні чи ні для нашої раси, вони є суттєво, значною мірою і характерно ірландськими» [2, р. 229]. Проте важливо підходити до цих текстів з обережністю, оскільки зрозуміло, що пізня дата їхнього запису зробила оригінальні правові кодекси сприйнятливими до іноземного впливу.

Найвідомішим рукописом є «Senchas Mór». «Senchas Mór», можливо, був записаний ще в 9 столітті, але був складений лише на початку 12 століття. Текст був розділений на три розділи. Перший стосувався юридичних процедур подання скарг на співплемінника. Другий стосувався заручників і поруки. Останній містив закони, що стосуються шлюбу, виховання та соціальних прав. Зазвичай вчені порівнювали різні версії записаних законів, щоб встановити точність будь-якої з них. Однак, оскільки ці тексти були записані через такий тривалий час після приходу нової правової системи до Ірландії через церкву, цей метод може бути не зовсім надійним. Маючи так багато рукописів стародавніх міфів, здається розумним замість цього шукати випадки збігу між законом, продиктованим записаними кодексами, та діями персонажів ранніх міфів. Там, де практики, викладені в кодексах, відображені в міфах, можна обґрунтовано зробити висновок, що вони

були частиною життя ранніх ірландців. Це, мабуть, найбільш корисно при дослідженні юридичних прав на подорожі, вбудованих у соціальну структуру ранньої Ірландії. Порівнюючи права легендарних персонажів з описами, знайденими в Брегонських законах, можна підтвердити, що ці пізніше записані тексти точно відображають раннє ірландське право.

Ірландське суспільство було поділене на кілька класів, кожен з яких мав власні права та привілеї. Незалежно від походження, ірландець міг піднятися або впасти в суспільстві залежно від своїх дій. Найпоширенішими способами піднятися були набуття професійних навичок, здобуття слави в бою, внесення певного внеску в громаду або просто набуття багатства.

Оскільки Ірландія була ізольована і рідко стикалася з серйозними загрозами з-за своїх кордонів, у правовому кодексі немає конкретного положення, яке б стосувалося поведінки з іноземцями. Однак кодекс регулює права та привілеї щодо подорожей всередині Ірландії осіб різного соціального рангу. У цьому ранньому племінному суспільстві, де територія була священною, а вхід на чужу територію обмежувався набігами та війнами, можливість подорожувати між племенами була рідкісним привілеєм, наданим лише найвищим членам суспільства.

Найвищими членами ірландського суспільства були королі. Кожен туат мав одного чоловіка, обраного для керівництва. Посада короля не була спадковою, але також не була справді виборною. Усі вільні члени туату мали певне право голосу при виборі короля, але кандидати обмежувалися обраною групою людей, усі з яких, як правило, були якимось пов'язані з королем. Єдиним додатковим вимогами для обрання короля було те, щоб він був психічно та фізично здоровим, щоб належним чином керувати своїм туатом. Обов'язки короля включали ведення війни, коли це було необхідно, проведення набігів і винесення остаточного рішення у правових питаннях. У «Викраденні бика з Куальнге» королева Медб з Коннахту очолює набіг на сусідню територію Ульстера, щоб викрасти цінного бика. В історії її посланці вільно проходять до Ульстера з її справами, щоб домовитися про купівлю бика. Після того, як переговори провалюються, сама Медб входить до Ульстера, що сприймається як оголошення війни Ульстеру ще до того, як стає ясно, що вона має намір здійснити набіг на королівство та викрасти бика. Реакція ульстерців на появу Медб підтверджує твердження в записаних кодексах, що королі не могли подорожувати без чітко визначеної мети.

Брегони були законотворцями, або юридичними експертами туату. Брегони запам'ятовували правові кодекси, і до них зверталися королі, щоб винести рішення у правових питаннях, представлених королем. Кожен король обирав брегона на посаду свого офіційного юридичного радника. Однак у кожному туаті були присутні кілька неофіційних брегонів, які мали той самий юридичний статус, що й офіційний брегон [2, р. 68].

Брегонів дуже поважали за їхню важливу роль у підтримці порядку в туаті. Будь-яка людина, незалежно від походження, могла прагнути набути знань, необхідних для того, щоб стати брегоном. З часом ця посада стала спадковою, через звичай, а не через закон. Статус брегона приносив величезне багатство, тому не дивно, що практикуючі брегони прагнули залучити своїх дітей до цієї професії. У легенді про Оллава Фолу, короля Ірландії, який, як вважається, правив близько 1000 року до нашої ери, представлено розгорнутий опис обов'язків брегона. У легенді стверджується, що брегони збиралися в резиденції Верховного короля в Тарі, щоб «складати генеалогічні записи кланових вождів, приймати закони, розглядати спірні справи, врегульовувати спадкування тощо» [5, р. 107]. Опис брегонів у цій легенді як зберігачів закону та знань збігається з пізнішими записаними юридичними документами.

Друїди збереглися в народній уяві як чарівники стихій. Насправді друїди були набагато більшими і набагато важливішими. Магічний елемент, який люди часто пов'язують з друїдами, не зовсім неправдивий. Друїди відрізнялися своєю здатністю читати знаки від богів і передбачати погоду, голод та інші катастрофи.

Друїди були зберігачами не лише знань про погоду. Їхня здатність спілкуватися та розуміти богів давала їм покращене розуміння моралі, філософії, астрономії, медицини та міфології [3, р. 49]. Друїди зберігали велику базу знань, яка передавалася в межах професії. Як і у випадку з бреганами, королі мали офіційного друїда, і кожен туат міг бути домом для кількох друїдів одночасно. Це відповідало «Викраденню бика з Куальнге». В історії королева Медб радиться з мандрівним друїдом у лісі, перш ніж вирішити вторгнутися в Улстер. Вона шукає поради щодо своїх шансів на перемогу, розташування зірок і благословення богів, перш ніж прийняти остаточне рішення. Висока повага, якою користувалися друїди, забезпечувала їм вільний прохід. Часто друїди, які не були призначені офіційним друїдом королем, були вічними мандрівниками, подорожуючи від туату до туату. Такий спосіб життя легко перейшов у християнство, коли багато друїдів прийняли життя ізольованого ченця у віддалених частинах Ірландії, таких як Скелліг-Майкл. Саме репутація друїдів як «найбільш освічених, наймудріших і найдобросовісніших людей нації» [2, р. 73] забезпечила їм вільні права подорожі між племенами.

Вільні землевласники племені були відомі як флайти. Флайти були неофіційними аристократами ірландського суспільства, оскільки їхнє становище залежало від їхніх земельних володінь і багатства, а не від походження. Вільнонароджений нижчого походження міг стати флайтом, якщо він накопичував достатньо багатства, або через придбання землі, або худоби. Незважаючи на цю можливість, більшість флайтів були нащадками сімей, які давно мали свій соціальний статус і успадкували землю та худобу від своїх предків.

Невільні члени ірландського суспільства мали мало або зовсім не мали прав за законом. Вони були класом рабів, що складався з полонених ворогів і мандрівників [4, р. 146]. Мабуть, саме в цьому класі людей важливість прав на подорожі є найбільш очевидною. Коли чоловіка знаходили за межами його туату членом іншого туату, його забирали в рабство. Ця практика ґрунтувалася на припущенні, що блукання за межами свого туату означало, що ви або вже раб, або були позбавлені своїх прав. Невільні люди вважалися такими, що втратили всі права, і тому були найнижчими членами суспільства без прав на подорожі.

В одній з ранніх сцен «Викрадення бика з Куальнге» юнак на ім'я Сетанта відставав від своєї групи подорожуючих. Під час свого самотнього блукання на нього напав лютий сторожовий пес, коли він наближався до поселення. Він успішно вбив пса, а потім запропонував власнику, Куллену, замінити пса як його захисника на рік. Так хлопчик Сетанта став героєм, відомим як Кухулін, ім'я якого перекладається як «пес Куллена» [5, р. 136]. У цій історії несправедливим є не лютий пес, який нападає на юнака, а вбивство пса юнаком. Хлопчик, який блукав сам між племінними землями, повинен був очікувати такого поводження. Він має сплатити борг Куллену за вбивство його пса, що підтверджує передумову кодексів, що смерть або рабство були належним покаранням для будь-кого, хто блукав у незайнятих землях між туатами.

Важливість прав на подорожі втілена в кримінальному правовому кодексі Ірландії. Кодекс вважається більше цивільним, ніж кримінальним, оскільки він зосереджений навколо концепції відшкодування за завдану шкоду. Більшість покарань за правопорушення здійснювалися через виплату ціни голови або честі [2, р. 192–193]. Ціна честі була виміром у худобі, що відображав ваш статус у вашій родині, а також у племені. Наприклад, якщо члена туату було вбито, його вбивця сплачував родині вартість його ціни голови як компенсацію за завдану шкоду, що було його єдиним покаранням.

Важливість прав на подорожі підкреслюється наслідками несплати ціни честі. Якщо правопорушник відмовляється сплатити ціну честі своїй жертви або не може сплатити ціну честі, він повинен покинути туат, втративши свою землю та свій статус [2, р. 87]. Це діє як стимул для швидкої сплати цін честі. Це також дозволяє припустити, що будь-яка людина, яка блукає в Ірландії, скоїла якийсь жакхливий або ганебний вчинок, що виправдовує її поневолення.

Ранньосередньовічні рукописи давніх ірландських правових кодексів є корисними інструментами для розуміння раннього ірландського суспільства. Однак, щоб використовувати їх належним чином, важливо порівняти їх з іншими джерелами, які стверджують, що записують інформацію про ту саму епоху. Хоча всі доступні рукописи, що детально описують будь-який аспект раннього ірландського життя, були складені приблизно в той самий період, вони містять різні підказки про повсякденне життя і повинні вивчатися в тандемі, щоб сформувати цілісне розуміння цієї ранньої цивілізації та її унікального способу життя. Без використання багатьох типів джерел легко прийняти деякі пізніші християнські редагування міфів і правових кодексів за точні.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Duggan, C. *The Lost Laws of Ireland*, Glasnevin Publishing. Dublin, 2013. 156 p.
2. Ginnell, L. *The Brehon Laws: A Legal Handbook – Primary Source Edition*, T. F. Unwin. London, 1923. 256 p.
3. Hutton, R. *Blood and Mistletoe: The History of the Druids in Britain*, Yale University Press. New Haven, 2009. 492 p.
4. Kinsella, T. *The Táin*, transl., Oxford University Press. Oxford, 2002. 320 p.
5. Rollenston T.W. *Celtic Myths and Legends*. New York: T.Y. Crowell, 1911. 463 p.
6. Squire, C. *Celtic Myths and Legends*. Dover, Mineola, 2003. 480 p.